

Логвінова М.В. Поняття усиновлення в сімейному законодавстві// Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. – Львів, 2007. – С. 301-302.

Поняття усиновлення в сімейному законодавстві

Логвінова М.В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права і процесу
Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім.
В.Стефаника

Теорія сучасного сімейного права не стоїть перед проблемою визначення того чи іншого поняття, що зустрічається у цій галузі права. Щодо визначення поняття усиновлення, як вважають теоретики, то окрім даного законодавством розуміння цього інституту, не слід шукати інших варіантів заміни цього визначення. При цьому серед вчених погляди на розуміння інституту усиновлення суттєво не відрізняються один від одного.

Так, Г.Матвеев стверджував, що усиновленням називається юридичний акт, в силу якого між усиновленим (та його нащадками) і усиновлювачем (та його родичами) виникають ті ж самі права та обов'язки, як і між родичами за походженням. [1, С. 211]

Більш повне формулювання запропонував В. Котюк, який вважає, що усиновлення — це сумісне (спільне) офіційне рішення (або індивідуально-правовий акт) громадян, які хочуть і можуть усиновити дитину, і компетентних державних органів, що надають можливість відповідно до чинного законодавства усиновити неповнолітніх дітей віком до 18 років, які втратили батьків (вони померли, невідомі, відмовились від них, або з інших причин діти залишилися без батьківського піклування і виховання), рішення про надання дітям статусу рідних дітей відповідно до чинного законодавства, звичаїв і традицій народу України, в інтересах усиновленого. [2, С.14]

О. Гнездов вважає, що вдале доктринальне поняття усиновлення дав Г. Шершеневич, який під усиновленням розумів визнання за сторонніми особами юридичного становища законних дітей. [3, С.48] А В.Рясенцев пропонує власне розуміння усиновлення як юридичного акту, в результаті якого усиновлений набуває по відношенню до усиновлювача і його родичів права та обов'язки, встановлені законом для батьків і дітей, та втрачає їх по відношенню до своїх родичів за походженням. [4, С. 253]

В ст.101 Кодексу про шлюб та сім'ю України 1969 року [5] поняття усиновлення розглядалось як оформлене спеціальним юридичним актом прийняття в сім'ю дитини на правах сина чи дочки. Проте аналогічне визначення можна знайти і в тлумачному словнику української мови, який дає розуміння термінів не з правової точки зору, а скоріше, суспільної: “Усиновити – означає прийняти у сім'ю дитину з наданням їй прав рідних дітей”. [6, С.648] Тоді, можливо, праві ті науковці, які обстоюють позицію, що законодавець повинен дати більш чітке тлумачення терміну.

Розробники нового Сімейного кодексу України від 10 січня 2002 року [7], проаналізувавши теоретичний підхід до розуміння інституту усиновлення, в ст. 207 наголошують, що усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду, крім випадку усиновлення дитини, яка є громадянином України, але проживає за межами України, що здійснюється в консульській установі або дипломатичному представництві України.

Однак автори нового сімейного законодавства, вдосконалюючи формулювання визначення усиновлення, залишаються на позиціях КпШС України, в якому в основу розуміння терміну усиновлення покладений фактичний зміст цього поняття – прийняття у сім'ю. При цьому в юридичній літературі наголошується, що поняття усиновлення визначається через його правові наслідки.

Тому для більш повного розкриття поняття усиновлення пропонується визначити усиновлення як прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи, що

здійснене на підставі рішення суду (юридичного акту), внаслідок якого між усиновлювачем та його родичами, з одного боку, та усиновлюваним і його нащадками – з іншого боку, виникають такі ж права та обов'язки, як між батьками та дітьми, а також родичами усиновлювача за походженням. [8, С.6] Таким чином, усиновлення – це водночас і правоутворюючий, і правоприпиняючий факт. [9, С.216]

В статті 1 Закону України від 13 січня 2005 року „Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування” усиновлення визначено як прийняття усиновлювачем у свою сім'ю дитини на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду. [10]

Визначення усиновлення дається також Законом України від 26 квітня 2001 року “Про охорону дитинства”. [11]

Так, ч.6 ст. 24 Закону „Про охорону дитинства” передбачає, що усиновлення є оформлена спеціальним юридичним актом (рішенням суду) передача на виховання в сім'ю неповнолітньої дитини на правах сина чи дочки.

Проте вказане визначення усиновлення не відповідає нормам СК України.

По-перше, ст. 207 СК України чітко наголошує на тому, що усиновлення здійснюється в першу чергу на підставі рішення суду, а у випадках усиновлення дитини, яка є громадянином України, але проживає за межами України, - рішення консульської установи або дипломатичного представництва України. Тобто вислів у ч.6 ст. 24 Закону „Про охорону дитинства” “спеціальним юридичним актом (рішенням суду)” слід замінити на “підставі рішення суду (у випадках усиновлення дитини, яка є громадянином України, але проживає за межами України, на підставі рішення консульської установи або дипломатичного представництва України)”.

По-друге, розуміння усиновлення як передачу на виховання в сім'ю дитини породжує термінологічну плутанину щодо інших форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування. Адже встановлення патронату над дітьми,

створення та функціонування дитячих будинків сімейного типу, прийомних сімей, включає в себе процедуру передачі дитини на виховання у сім'ю інших осіб. Тобто в такій ситуації не відслідковується особлива відмінність між зазначеними формами влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування. Тому якщо ст. 207 СК наголошує, що усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, то відповідно слід змінити і формулювання ч.6 ст. 24 Закону „Про охорону дитинства”.

По-третє, в ч.6 ст. 24 Закону „Про охорону дитинства” йдеться про усиновлення неповнолітньої дитини. Проте ч.2 ст. 208 СК дозволяє усиновлення повнолітньої особи. Так, у виняткових випадках суд може постановити рішення про усиновлення повнолітньої особи, яка не має матері, батька або була позбавлена їхнього піклування.

Таким чином, *керуючись прямою нормою ст. 207 СК України, ч.6 ст. 24 Закону “Про охорону дитинства” слід викласти наступним чином: “Усиновлення (удочеріння) є оформлене на підставі рішення суду (у випадках усиновлення дитини, яка є громадянином України, але проживає за межами України, на підставі рішення консульської установи або дипломатичного представництва України) прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина”.*

При цьому з врахуванням тези про те, що поняття усиновлення визначається через його правові наслідки, *пропонуємо ст. 207 СК України викласти в такій редакції: “Усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду (юридичного акту), внаслідок якого між усиновлювачем та його родичами, з одного боку, та усиновлюваним і його нащадками – з іншого боку, виникають такі ж права та обов'язки, як між батьками та дітьми, а також родичами усиновлювача за походженням”.*

Та яке б не було досконале визначення, суть усиновлення залишається незмінною. Усиновлення завжди означатиме прийняття в сім'ю чужих дітей на правах “власних”, „рідних” дітей. Воно завжди буде однією з пріоритетних форм

влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, оскільки в такий спосіб для цих дітей створюються нормальні умови життя, у них з'являється сім'я.

Література

1. Матвеев Г.К. Советское семейное право: Учебник. – М.: “Юридическая литература”, 1978.
2. Котюк В. Сироти – проблема будь-якої держави // Закон і бізнес. – 1999. – 19 червня (№ 25). – С. 14.
3. Гнездов О. Судовий порядок усиновлення дітей // Право України. – 1999. – № 9. – С. 48-49.
4. Рясенцев В.А. Семейное право. – М.: “Юридическая литература”, 1971.
5. Кодекс про шлюб та сім'ю України. – Харків: “Рубікон”, 1997.
6. Новий тлумачний словник української мови у 4-ох томах. Т. 4. – К.: Видавництво “Аконіт”, 1999.
7. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року. – К.: Атіка, 2002.
8. Зілковська Л.М. Правове регулювання усиновлення в Україні: Автореф. дис... канд.юрид.наук: 12.00.03. – К., 2002.
9. Советское семейное право / Под ред. В.А.Рясенцева. – М., 1982.
10. Закон України „Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування” від 13 січня 2005 року //Урядовий кур'єр. – Орієнтир. – 2 лютого 2005 року. - № 91.
11. Закон України „Про охорону дитинства” від 21 квітня 2001 року // Урядовий кур'єр. – Орієнтир. – 6 червня 2001 року. - № 98.

Ключові слова: інститут усиновлення, сімейне право, усиновлювач, усиновлений, юридичний акт.

Key words: institute of adoption, the family law, the adoptive father, adopted, the legal deed.

Анотації

В статті аналізуються теоретичні погляди на розуміння інституту усиновлення та пропонується авторське поняття усиновлення. На думку автора, статтю 27 Сімейного кодексу України слід викласти наступним чином: „Усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду (юридичного акту), внаслідок якого між усиновлювачем та його родичами, з одного боку, та усиновлюваним і його нащадками – з іншого боку, виникають такі ж права та обов'язки, як між батьками та дітьми, а також родичами усиновлювача за походженням”.

In article is devoted to an analysis of theoretical sights at understanding of institute of adoption author's definition of adoption also is offered. At a sight of the author it is necessary to state clause 27 of the Family code of Ukraine as follows: "Adoption is acceptance by the adoptive father in family of the person as a daughter or the son that occurs on the basis of the decision of court (the legal certificate), on account of between adoptive father both its relatives, on the one hand, and adopted and its relatives - on the other hand, there are the same came the rights and obligations, as between parents and children, and also relatives of the adoptive father by origin "